

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/186/2003

OPINIE O ZMIANACH USTROJOWYCH PO 1989 ROKU

KOMUNIKAT Z BADAŃ

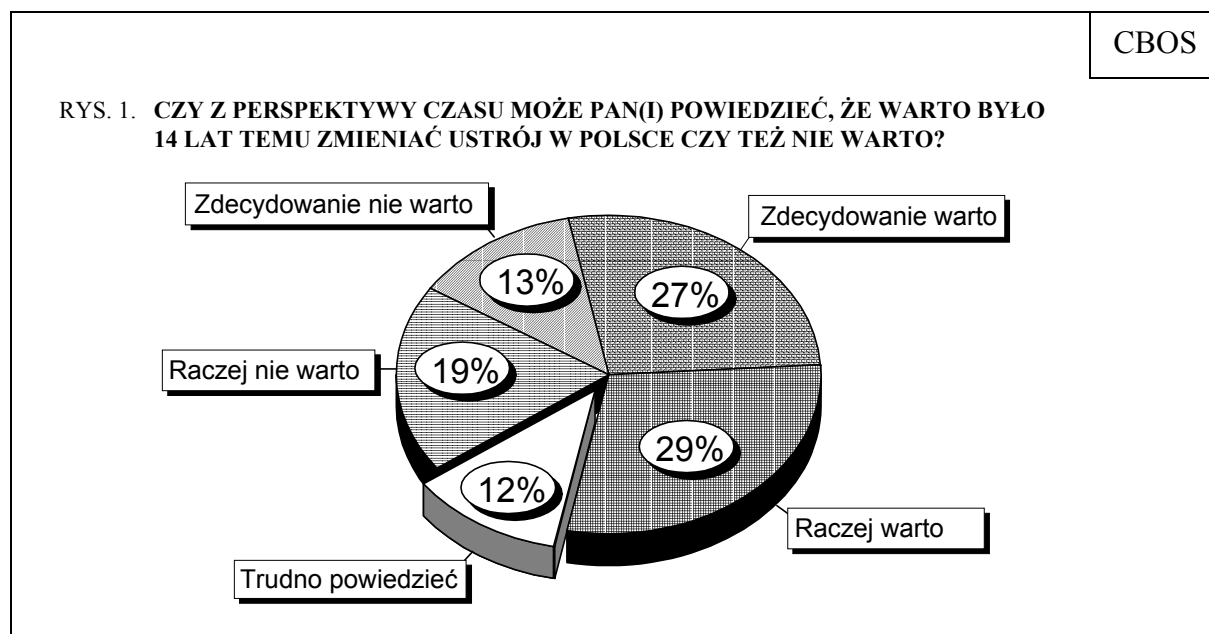
WARSZAWA, GRUDZIEŃ 2003

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

CBOS regularnie bada opinie na temat zmian ustrojowych, jakie zaszły w Polsce po roku 1989. Respondenci oceniają zarówno konkretne działania reformatorskie, jak i wypowiadają się ogólnie o kierunku przemian. W sondażu listopadowym¹ poprosiliśmy ich o całościową ocenę transformacji ustrojowej.

OCENA ZMIAN USTROJOWYCH PO ROKU 1989

Ponad połowa polskiego społeczeństwa (56%) uważa, że warto było w 1989 roku zmieniać ustrój, jedna trzecia zaś (32%) wyraża przeciwną opinię. Od ponad dwóch lat proporcje te są stabilne.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (162) przeprowadzono w dniach 7-10 listopada 2003 roku na liczącej 1088 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

Odkąd badamy oceny transformacji ustrojowej, większość Polaków zawsze uważała, że opłacało się zmieniać ustroj, z tym że ich liczba ulegała dużym wahaniom. Jednym z czynników, które miały na to wpływ, były zmiany koniunktury gospodarczej. W okresie szybkiego wzrostu gospodarczego zwiększała się grupa osób przekonanych o opłacalności zmian systemowych, kiedy zaś tempo wzrostu słabło - grupa ta się zmniejszała. Największa liczebnie była w roku 1995. Koniec lat dziewięćdziesiątych przyniósł spadek odsetka respondentów przekonanych, że warto było zmieniać ustroj, zarazem jednak wzrosła liczba sądzących, że nie warto było tego robić. Od roku 2001 opinie na ten temat w zasadzie nie uległy zmianie.

Tabela 1

Czy z perspektywy czasu może Pan(i) powiedzieć, że warto było zmieniać ustroj w Polsce czy też nie warto?	Wskazania respondentów według terminów badań						
	III 1994	VII 1994	X 1995	V 1997	IV 1999	V 2001	XI 2003
	w procentach						
Warto	60	64	75	70	63	56	56
Nie warto	28	27	16	14	24	30	32
Trudno powiedzieć	12	9	9	16	13	14	12

Poglądy na tę kwestię są silnie zróżnicowane społecznie. Badani zamożniejsi, a także ci, którzy dysponują większym „społecznym kapitałem”, znacznie częściej przekonani są o celowości zmian systemowych w 1989 roku. Przeświadczenie, że warto było zmieniać ustroj, jest tym częstsze, im lepsza jest sytuacja materialna badanych, mierzona zarówno obiektywnie (dochodami *per capita* w gospodarstwie domowym), jak i subiektywnie (oceną własnych warunków materialnych). Różnice są bardzo wyraźne: o ile wśród respondentów znajdujących się w złej sytuacji więcej jest osób przekonanych, że lepiej było nie zmieniać ustroju, o tyle wśród zadowolonych z własnych warunków materialnych zdecydowaną większość stanowią ci, którzy twierdzą, że warto było go zmienić. Wykształcenie także bardzo silnie różnicuje opinie na ten temat: im Polacy są lepiej wykształceni, tym częściej sądzą, iż dobrze się stało, że nie żyją w minionym systemie. Miejsce zamieszkania to kolejny

czynnik, który w istotny sposób wpływa na poglądy w tej kwestii. Mieszkańcy miast, zwłaszcza największych, rzadziej niż mieszkańcy wsi żałują zmiany ustroju.

Poglądy polityczne i preferencje partyjne są istotnym wyznacznikiem opinii w tej sprawie. Niemal wszyscy wyborcy PO są zadowoleni ze zmiany ustroju. Także większość sympatyków PiS, LPR i SLD jest zdania, że warto było go zmienić. W mniejszym stopniu zgadzają się z tym sympatycy PSL, natomiast w elektoracie Samoobrony przewagę mają osoby niezadowolone z obecnego systemu politycznego. Warto zauważyć, że respondenci zamierzający wziąć udział w potencjalnych wyborach parlamentarnych, niezależnie od deklarowanych preferencji partyjnych, wyraźnie częściej niż politycznie bierni są zadowoleni ze zmiany ustroju.

Tabela 2

Elektoraty*	Czy z perspektywy czasu może Pan(i) powiedzieć, że warto było 14 lat temu zmieniać ustrój w Polsce czy też nie warto?		
	Warto	Nie warto	Trudno powiedzieć
	w procentach		
PO	93	4	3
PiS	82	15	3
LPR	67	30	3
SLD	60	32	8
PSL	48	35	17
Samoobrona	39	52	9
Niezdecydowani, na kogo głosować	52	25	23
Niezamierzający głosować lub niezdecydowani w tej sprawie	45	40	15

* Określone na podstawie **deklaracji głosowania w potencjalnych wyborach parlamentarnych**

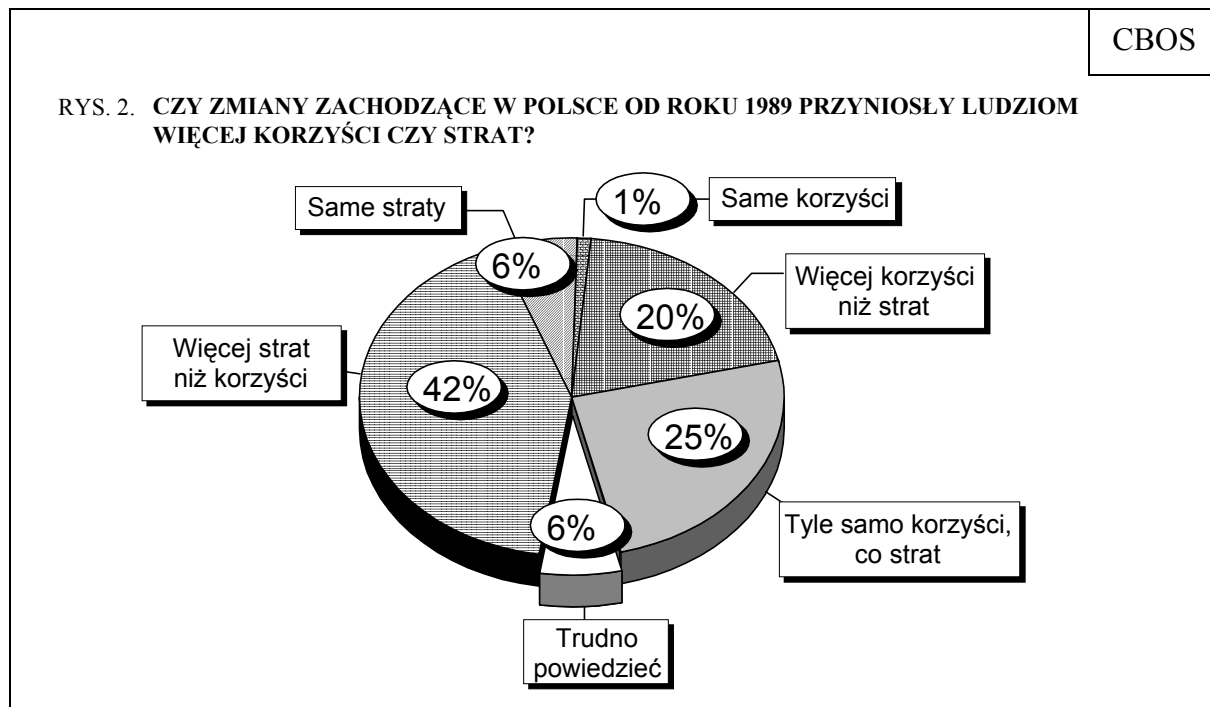
Poglądy na temat transformacji ustrojowej zależą też od oceny ogólnej sytuacji w naszym kraju. Pozytywne opinie o kierunku rozwoju sytuacji w Polsce sprzyjają zadowoleniu ze zmiany ustroju.

Tabela 3

Czy, ogólnie rzecz biorąc, sytuacja w naszym kraju zmierza w dobrym czy też w złym kierunku?	Czy z perspektywy czasu może Pan(i) powiedzieć, że warto było 14 lat temu zmieniać ustroj w Polsce czy też nie warto?		
	Warto	Nie warto	Trudno powiedzieć
	w procentach		
W dobrym	77	14	9
W złym	51	38	11
Trudno powiedzieć	55	22	23

BILANS ZYSKÓW I STRAT

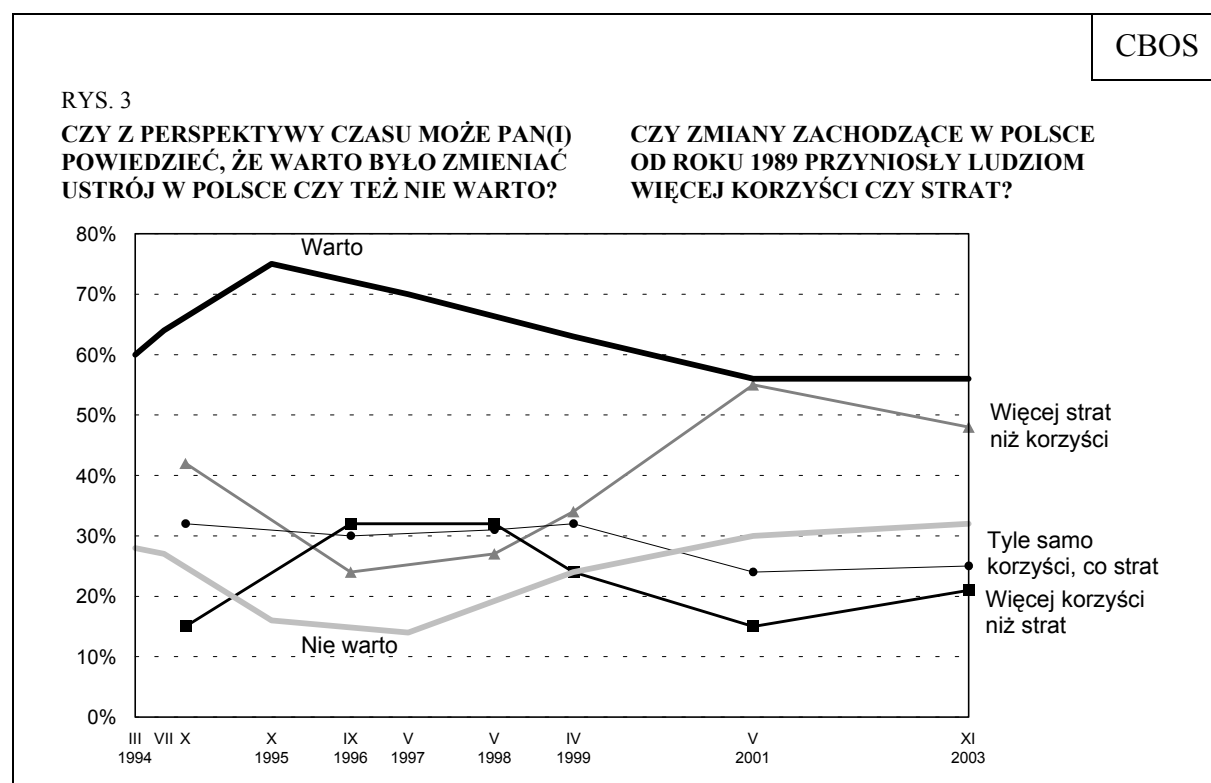
Inny stosowany przez nas wskaźnik to sporządzony przez respondenta bilans zysków i strat, jakie przyniosła zmiana ustroju. Jedna piąta Polaków (21%) sądzi, że zmiany zachodzące w Polsce od roku 1989 przyniosły ludziom więcej korzyści niż strat, jedna czwarta (25%) uważa, że tyle samo strat, co korzyści, natomiast blisko połowa (48%) jest zdania, że strat było więcej niż zysków.

W ciągu ostatniej dekady poglądy Polaków na tę kwestię ulegały wyraźnym zmianom. W 1994 roku prawie trzykrotnie więcej badanych dostrzeżało przewagę strat nad zyskami, niż zauważało przede wszystkim korzyści. W następnych latach liczba respondentów dostrzegających w przemianach ustrojowych głównie korzyści szybko wzrastała - w 1996 i 1998 stanowili oni jedną trzecią ogółu. Jednak w latach 1999-2001 trend ten się odwrócił - respondentów dostrzegających przewagę strat znów było więcej niż tych, którzy zauważali przede wszystkim zyski. W 2001 roku ponad połowa Polaków (55%) twierdziła, że ludzie stracili na zmianie ustroju. W ciągu ostatnich dwóch lat wzrósł jednak odsetek osób pozytywnie oceniających bilans ostatniego czternastolecia.

Tabela 4

Czy zmiany zachodzące w Polsce od roku 1989 przyniosły ludziom więcej korzyści czy strat?	Wskazania respondentów według terminów badań					
	X 1994	IX 1996	V 1998	IV 1999	V 2001	XI 2003
	w procentach					
Więcej korzyści niż strat	15	32	32	24	15	21
Tyle samo korzyści, co strat	32	30	31	32	24	25
Więcej strat niż korzyści	42	24	27	34	55	48
Trudno powiedzieć	10	14	10	10	6	6

Pominięto „trudno powiedzieć”

Może wydawać się zaskakujące, że wielu Polaków sądzi, iż zmiany zachodzące w naszym kraju w ostatnich czternastu latach przyniosły więcej strat niż korzyści, a mimo to twierdzi, że warto było zmieniać ustroj. Jedna trzecia respondentów przekonanych, że zmiana ustroju była opłacalna, negatywnie ocenia bilans transformacji.

Tabela 5

Czy z perspektywy czasu może Pan(i) powiedzieć, że warto było 14 lat temu zmieniać ustroj w Polsce czy też nie warto?	Czy zmiany zachodzące w Polsce od roku 1989 przyniosły ludziom więcej korzyści czy strat?			
	Więcej korzyści niż strat	Tyle samo korzyści, co strat	Więcej strat niż korzyści	Trudno powiedzieć
	w procentach			
Warto	34	29	33	4
Nie warto	4	15	77	4
Trudno powiedzieć	6	26	40	28

★

★

★

Odkąd prowadzimy badania na temat transformacji ustrojowej, większość Polaków sądzi, że warto było w 1989 roku zmieniać ustroj. Zarazem jednak prawie połowa uważa, że zmiany zachodzące w naszym kraju w ostatnich czternastu latach przyniosły ludziom więcej strat niż korzyści (tylko jedna piąta jest przeciwnego zdania). Wielu respondentów ocenia zatem, że system polityczny warto było zmieniać, mimo że ludzie na tym stracili. Paradoks ten można próbować wyjaśnić na różne sposoby. Być może respondenci ci sądzą, że na krótką metę ludzie stracili, jednak na dłuższą - zyskali. Możliwe też, że zmiany ustrojowe były dla nich wyborem mniejszego zła - przyniosły straty, lecz są one mniejsze niż te, które wynikałyby z trwania w minionym systemie.

Opracował

Michał WENZEL

A N E K S

Tabela 1. Czy z perspektywy czasu może Pan(i) powiedzieć, że warto było 14 lat temu zmieniać ustrój w Polsce czy też nie warto?

(%)

	Zdecydowa- nie warto	Raczej warto	Raczej nie warto	Zdecydowa- nie warto	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	27	29	19	13	12	1088
Płeć						
Mężczyźni	33	28	16	12	11	519
Kobiety	21	31	22	13	13	569
Wiek						
18-24 lat	20	40	9	5	26	162
25-34	35	29	14	10	12	195
35-44	29	28	22	11	10	182
45-54	27	30	22	15	5	227
55-64	24	27	23	16	10	127
65 lat i więcej	24	23	23	17	13	195
Miejsce zamieszkania						
Wieś	18	27	24	18	13	409
Miasto do 20 tys.	18	28	25	13	15	135
20-100 tys.	25	35	21	6	13	205
101-500 tys.	36	28	11	13	12	210
501 tys. i więcej mieszk.	49	30	7	6	8	130
Wykształcenie						
Podstawowe	12	22	28	22	16	318
Zasadnicze zawodowe	18	32	21	14	15	279
Średnie	35	33	15	6	10	374
Wyższe	59	30	4	3	5	117
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	64	26	4	1	4	81
Prac.umysł.niż.szczębla	39	30	17	5	9	96
Pracownicy fiz.- umysł.	27	34	11	10	18	84
Robotnicy wykwalifikowani	25	34	22	6	12	90
Robotnicy niewykwalifik.	10	37	14	19	20	52
Rolnicy	22	19	32	14	13	58
Pracujący na własny rach.	47	28	7	15	3	33
Bierni zawodowo						
Renciści	17	21	23	22	17	118
Emeryci	23	27	22	17	11	209
Uczniowie i studenci	27	43	8	2	21	80
Bezrobotni	15	26	27	17	14	127
Gospodynie domowe i inni	21	35	27	14	3	61
Pracuje w:						
inst. państw., publicznej	34	35	15	8	8	159
spółce właścicieli						
prywatnych i państwa	40	28	14	4	14	81
sekt. pryw. poza rolnict.	35	31	15	8	12	191
prywatnym gośp. rolnym	22	19	27	17	15	61
Dochody na jedną osobę						
Do 299 zł	10	26	34	20	10	128
300-399	25	25	25	12	12	77
400-599	25	28	20	12	15	180
600-800	24	34	22	10	10	187
Powyżej 800 zł	49	30	8	8	6	171
Ocena własnych war. mater.						
Złe	18	26	27	18	11	385
Średnie	24	33	19	11	12	464
Dobre	45	26	7	7	15	239
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	23	27	26	10	15	77
Raz w tygodniu	26	31	18	11	14	519
1-2 razy w miesiącu	25	27	26	10	12	136
Kilka razy w roku	30	27	17	15	11	229
W ogóle nie uczestniczy	28	32	14	17	9	126
Poglądy polityczne						
Lewica	26	35	20	13	7	208
Centrum	25	31	22	11	12	314
Prawica	47	28	10	8	8	282
Trudno powiedzieć	10	25	24	19	22	282

Tabela 2. Czy zmiany zachodzące w Polsce od roku 1989 przyniosły ludziom więcej korzyści czy strat?

1 - Same korzyści; 2 - Więcej korzyści niż strat; 3 - Tyle samo korzyści, co strat;
4 - Więcej strat niż korzyści; 5 - Same straty

(%)

	1	2	3	4	5	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	1	20	25	42	6	6	1088
Płeć							
Mężczyźni	2	23	24	37	6	7	519
Kobiety	1	16	25	46	6	6	569
Wiek							
18-24 lat	1	29	24	28	3	14	162
25-34	1	27	27	34	5	6	195
35-44	1	21	27	44	4	3	182
45-54	2	15	22	50	8	3	227
55-64	0	15	22	49	7	7	127
65 lat i więcej	2	11	24	47	7	8	195
Miejsce zamieszkania							
Wieś	1	10	24	51	8	6	409
Miasto do 20 tys.	1	19	24	43	6	8	135
20-100 tys.	1	22	24	42	4	6	205
101-500 tys.	0	26	28	36	5	5	210
501 tys. i więcej mieszk.	4	38	21	24	2	11	130
Wykształcenie							
Podstawowe	1	9	20	53	8	9	318
Zasadnicze zawodowe	1	12	23	51	7	6	279
Średnie	1	25	32	33	4	6	374
Wyższe	4	51	17	21	3	4	117
Grupa społ.-zaw. pracujący							
Kadra kier., inteligencja	5	50	14	25	1	3	81
Prac.umysł.niż.szczebła	0	30	30	30	4	7	96
Pracownicy fiz.- umysł.	1	21	25	41	7	4	84
Robotnicy wykwalifikowani	0	21	31	37	2	8	90
Robotnicy niewykwalifik.	0	10	29	48	6	6	52
Rolnicy	2	9	20	61	5	4	58
Pracujący na własny rach.	4	39	17	30	8	3	33
Bierni zawodowo							
Renciści	0	7	29	49	8	7	118
Emeryci	2	12	26	47	7	7	209
Uczniowie i studenci	1	39	26	18	1	15	80
Bezrobotni	0	7	19	57	9	8	127
Gospodynie domowe i inni	0	16	23	48	10	3	61
Pracuje w:							
inst. państw., publicznej	1	28	27	36	5	2	159
spółce właścicieli							
prywatnych i państwa	1	34	21	34	4	6	81
sekt. pryw. poza rolnict.	2	29	24	34	3	8	191
prywatnym gosp. rolnym	2	7	19	63	5	5	61
Dochody na jedną osobę							
Do 299 zł	0	6	23	55	12	4	128
300-399	1	15	24	48	7	5	77
400-599	1	14	29	43	6	7	180
600-800	2	18	28	43	3	6	187
Powyżej 800 zł	3	40	21	29	2	6	171
Ocena własnych war. mater.							
Złe	0	13	22	51	9	5	385
Średnie	1	16	29	42	5	7	464
Dobre	3	37	20	29	2	9	239
Udział w prakt. religijnych							
Kilka razy w tygodniu	1	8	25	48	12	6	77
Raz w tygodniu	2	19	27	42	5	6	519
1-2 razy w miesiącu	0	18	23	46	5	9	136
Kilka razy w roku	1	21	23	44	5	6	229
W ogóle nie uczestniczy	1	30	18	33	9	9	126
Poglądy polityczne							
Lewica	3	25	25	39	5	3	208
Centrum	1	20	27	41	5	6	314
Prawica	1	26	27	35	5	4	282
Trudno powiedzieć	0	9	18	52	8	12	282